

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2024 yil 2-son

Volume 8, Issue 2, 2024

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 2-2024

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:

(Chairman of the Editorial Board)

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:

(Members of the Editorial Board)

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.f.d., (PhD), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:

(Community Council members)

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

+99899 881-86-98

ilmiymaktab@gmail.com

Tashkent, Uzbekistan

www.laboreconomics.uz

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

G.K.Abduraxmanova	<i>Aholining umumli bandlik darajasini oshirishning</i>	6-15
S.P.Qurbonov	<i>gender xususiyatlari</i>	
S.B.G'oyipnazarov	<i>Yashil malakalar: mehnat bozorida rivojlanayotgan</i>	16-26
S.M.Kurbanbayeva	<i>yangi yo'nalish</i>	
F.X.Rustamov	<i>To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va ta'lim</i>	27-36
	<i>xarajatlarining O'zbekistondagi bandlik darajasi</i>	
	<i>bilan bog'liqligi</i>	

INSON KAPITALI

D.Sh.Nishonov	<i>Ta'lim xizmatlari bozorining milliy iqtisodiyotning</i>	37-46
	<i>innovatsion rivojlanishiga ta'siri</i>	
A.B.Irmatova	<i>Oliy ta'limda xotin-qizlarning liderlik ko'nikmalarini</i>	47-58
D.I.Iskandarova	<i>shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari</i>	
B.A.Reyimberdiyev	<i>Internationalization strategy is the key for future</i>	59-67
	<i>success of higher education institutions</i>	

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

A.B.Irmatova	<i>Aholi kambag'alligining konseptual yondashuvlari.....</i>	68-77
X.M.Madramov	<i>Kambag'allikni qisqartirishda mehnat resurslaridan</i>	78-91
	<i>samarali foydalanish omillari</i>	

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

F.A.Doniyorova	<i>Современные вызовы руководителя</i>	92-101
M.Sh.Axmedov	<i>Kiyim ishlab chiqarish korxonalarida ishchi</i>	102-110
	<i>personalni boshqarishning motivatsion omillari</i>	
	<i>tahlili.....</i>	

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

D.D.Alimova	<i>Xizmat ko'rsatish sohasida xo'jalik subyektlari</i>	111-124
	<i>faoliyatini boshqarish mexanizmlari</i>	
H.O.Botirova	<i>O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi: iqtisodiy</i>	125-134
	<i>imkoniyatlarni kengaytirish muammolari va</i>	
	<i>imkoniyatlari</i>	
X.Sh.Kaxramonov	<i>Сущность и особенности эффективного</i>	135-144
	<i>управления многоквартирным жилищным</i>	
	<i>фондом</i>	

N.N.Nabiyeva	<i>Markaziy Osiyo davlatlarida inflyatsiyaning iqtisodiyotga ta'siri</i>	145-151
B.A.Sharipov N.U.Xalimjonov	<i>An econometric analysis of FDI and trade in Uzbekistan</i>	152-160
S.K.Mansurov	<i>To'qimachilik klasterlarda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish</i>	161-169

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

YASHIL MALAKALAR: MEHNAT BOZORIDA RIVOJLANAYOTGAN YANGI YO'NALISH

G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

i.f.d., DSc, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,

“Mehnat iqtisodiyoti” kafedrası mudiri

e-mail: s.goyipnazarov@tsue.uz

<https://orcid.org/0000-0002-8818-5251>

Kurbanbayeva Sevara Marat qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,

“Mehnat iqtisodiyoti” kafedrası (PhD) tayanch doktoranti

e-mail: s.kurbanbaevam@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4849-1200>

Annotatsiya. Tadqiqot atrof-muhitga zarar yetkazuvchi amaliyotlarning ko'rinishi yoki "yashil ko'nikmalar" mahalliy iqtisodiy rivojlanish va umumiy iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda qanday hal qiluvchi rol o'ynashini o'rganadi. Yashil ko'nikmalar turli sohalarida barqaror amaliyotlarni qo'llab-quvvatlaydigan texnik, transvers va boshqaruv vakolatlarini o'z ichiga olib ish o'rinlari yaratish, raqobatbardoshlik, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va samaradorlikni oshiradi. Yashil ko'nikmalarning iqtisodiy manfaatlari ko'nikmalarni ishchi kuchiga integratsiya qilish yashil iqtisodiyotning o'sishiga ta'sirini o'rganadi. Ularning afzalliklariga qaramay, malakadagi kamchiliklar va ta'lim dasturlari yetarli emasligi kabi muammolar mavjud. Tadqiqotda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun siyosat asoslari, yangilangan ta'lim o'quv dasturlari va jamoatchilikni xabardor qilish zarurligiga urg'u berilgan. Hamda muallif tomonidan yashil ko'nikmalarni targ'ib qilishdagi qiyinchilik va kamchiliklarni o'rganib jadvallar shakllantirgan. Ushbu tadqiqot mehnat bozoridagi ko'nikma va ish o'rinlarini yashil iqtisodiyotga bog'lagan holda o'tkazildi. Tadqiqot ishonchli, rasmiy jahon va mahalliy tashkilotlarning ma'lumotlaridan foydalanilgan holda tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, yashil ish o'rinlar, yashil ko'nikmalar, atrof-muhit, malakalar, qobiliyat.

GREEN SKILLS: A NEW DEVELOPING DIRECTION IN THE LABOR MARKET

Goyipnazarov Sanjar Bakhodirovich

DSc, associate professor, Tashkent State University of Economics,

Head of the "Labor economy" department

Kurbanbayeva Sevara Marat kizi

Tashkent State University of Economics,

PhD student of the "Labor economy" department

Abstract. The study explores how the visibility of environmentally damaging practices or "green skills" can play a critical role in promoting local economic development

and overall economic growth. Green skills enhance job creation, competitiveness, economic diversification and productivity by incorporating technical, transversal and managerial competencies that support sustainable practices in various sectors. The Economic Benefits of Green Skills examines the impact of integrating skills into the workforce on the growth of the green economy. Despite their advantages, there are challenges such as skills gaps and inadequate training programs. The study emphasizes the need for policy frameworks, updated education curricula and public awareness to develop these skills. Also, the author studied the difficulties and shortcomings in the promotion of green skills and made tables. This study was conducted by linking labor market skills and jobs to the green economy. The research was analyzed using information from reliable, official global and local organizations.

Keywords: Green economy, green jobs, green skills, environment, skills, capability.

Kirish

Yashil ko'nikmalar - bu odamlarga o'zlarining professional rollarida ekologik barqarorlikni qo'llab-quvvatlashga imkon beradigan qobiliyatdir. Global iqtisodlar iqlim o'zgarishini yumshatish va barqaror rivojlanishni rag'batlantirish uchun yanada yashil amaliyotlarga o'tayotganda bu ko'nikmalar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu hisobot so'nggi tadqiqotlar va siyosat asoslariga asoslanib, yashil ko'nikmalar tushunchasi, ularning ahamiyati va mehnat bozoriga ta'sirini o'rganadi. Yashil malakalarning ta'rifi va qamrovi yashil ko'nikmalar ekologik barqaror amaliyotlarni targ'ib qilish uchun zarur bo'lgan ko'plab qobiliyatlar va bilim sohalarini o'z ichiga oladi (1-jadval).

1-jadval

Yashil ko'nikmalarni o'z ichiga oluvchi qobiliyat va sohalar²

Texnik ko'nikmalar	qayta tiklanadigan energiya texnologiyalari, energiya samaradorligi, chiqindilarni boshqarish va barqaror qishloq xo'jaligi bo'yicha tajriba
Transversal ko'nikmalar	murakkab ekologik muammolarni hal qilish uchun muhim bo'lgan tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va tizimli fikrlash.
Boshqaruv ko'nikmalar	barqarorlik loyihalarini boshqarish, atrof-muhitni muhofaza qilish qoidalarini amalga oshirish va tashkilotlarda yashil innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompetentsiya.

Yashil ko'nikmalarning ahamiyatini uning atrof-muhitga ta'sirini o'rgangan holda tasniflash mumkin. Yashil ko'nikmalar turli sohalarda atrof-muhitning izlarini kamaytirish uchun asosiy hisoblanadi. Ular quyidagiatrof-mutih islohatlarida yordam beradi:

- Energiyani tejaydigan jarayonlarni amalga oshirish.
- Chiqindilarni va ifloslanishni minimallashtirish.
- Ta'minot zanjirlarining barqarorligini oshirish.

² Muallif tomonidan shakllantirilgan

Yashil ko'nikmalarning iqtisodiy manfaatlari ko'nikmalarni ishchi kuchiga integratsiya qilish yashil iqtisodiyotning o'sishi uchun juda muhim, bu bir qator afzalliklarni keltirib chiqaradi:

- Qayta tiklanadigan energiya, barqaror qurilish va ekoturizm kabi rivojlanayotgan tarmoqlarda ish o'rinlarini yaratish.
- Qayta tiklanmaydigan resurslarga qaramlikni kamaytirish orqali iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish.
- Barqaror amaliyotlarni qabul qiladigan korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish.

Tadqiqot dolzablik darajasiga kelsak bu nafaqat iqtisodiy va ijtimoiy balki butun jahon atrof muhit va ekologiya masalariga to'g'ridan –to'g'ri uzviy bo'g'liq. Issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish uchun yashil ko'nikmalar va texnologiyalarni o'zlashtirish juda muhimdir. XMTning hisob-kitoblariga ko'ra, yashilroq iqtisodiyotga o'tish 2030-yilga kelib global karbonat angidrid chiqindilarini 3,9 milliard tonnaga kamaytirishi mumkin. Yashil ko'nikmalar orqali energiya samaradorligini oshirish energiya sarfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Masalan, Yevropa Komissiyasi energiya samaradorligini oshirish 2030-yilga borib energiya iste'molini 20 foizga kamaytirishi mumkinligini aniqladi va bu Yevropa Ittifoqining 2030-yilga kelib issiqxona gazlari chiqindilarini 55 foizga kamaytirish maqsadiga hissa qo'shadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda asosan yashil iqtisodiyot ma'lumotlari o'rganilgan. Hamda meta-analiz usulidan foydalanib turli manbalardan ma'lumotlar tahlil qilish orqali izlanildi. Mavzuni yoritishda bir qancha jahon internet manbasi ma'lumotlar bazasidan olingan ilmiy va statistik ma'lumotlar asosida yig'ilgan ma'lumotlar iqtisodiy-matematik va statistik tahlil qilindi. Shuningdek, olib borilgan tadqiqotda monografik tahlil, analiz va sintez, tanlama usul, induksiya va deduksiya, ilmiy abstraksiyalash usullari qo'llanildi.

Adabiyotlar tahlili

Yashil ko'nikmalarning eng tez-tez tilga olinadigan iqtisodiy afzalliklaridan biri bu ish o'rinlari yaratishdir. Yashil iqtisodiyotga o'tish turli sohalarda katta miqdordagi ish o'rinlarini yaratishi kutilmoqda. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT, 2018) ma'lumotlariga ko'ra, barqaror amaliyotlarni, xususan, qayta tiklanadigan energiya, energiya samaradorligi va barqaror qishloq xo'jaligini qo'llash orqali global miqyosda millionlab ish o'rinlari yaratilishi mumkin³. Yashil ko'nikmalarga sarmoya kiritadigan firmalar ko'pincha raqobatbardoshlikni oshiradilar. Porter va van der Linde (1995) ta'kidlashicha, yaxshi ishlab chiqilgan ekologik qoidalar innovatsiyalarni rag'batlantiradi,⁴ bu esa xarajatlarni tejash va raqobatdosh ustunlikka olib

³ CEDEFOP (2018). "Skills for green jobs: an update."

⁴ Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). "Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship." *Journal of Economic Perspectives*.

keladi. Barqaror amaliyotlarni qo'llagan kompaniyalar energiya samaradorligi va chiqindilarni minimallashtirish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirishi va shu bilan bozordagi raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Yashil ko'nikmalar qayta tiklanmaydigan resurslarga bog'liqlikni kamaytirish va yangi sanoatning rivojlanishini rag'batlantirish orqali iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga yordam beradi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturi (UNEP, 2011) qayta tiklanadigan energiya, barqaror qishloq xo'jaligi va yashil qurilish kabi sektorlar iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi⁵. Yashil ko'nikmalar yangi texnologiyalar va barqaror amaliyotlarni ishlab chiqish va joriy etishni rag'batlantirish orqali mahsuldorlik va innovatsiyalarni rivojlantiradi. Horbach va boshqalar tomonidan 2012-yil “Atrof-muhitga ta'sir qilish turi bo'yicha eko-innovatsiyalarni belgilovchi omillar - tartibga solishning o'rni, texnologiyani surish va bozorni jalb qilish” mavzusida o'tkazilgan tadqiqotida yashil innovatsiyalar mehnat unumdorligini oshirish bilan ijobiy bog'liqligini aniqladi, chunki ekologik toza texnologiyalarni qo'llagan firmalar yuqori samaradorlik va iqtisodiy samaradorlikka erishishlari mumkin⁶. Bu esa yashil ko'nikmalarga bo'lgan talabning va kompaniyalar bundan qanday foyda ko'rishini yoritib berishgan. Hulasa qilib esa tadqiqot yashil iqtisodiyot ya'ni iqtisodiyotning ekologiyaga ta'siri va buning ijobiy taraflari o'rganilgan. Ko'plab tadqiqotlar natijasidan shu ma'lum bo'ldiki yashil bo'sh ish o'rinlari ko'paymoqda - ammo yashil ko'nikmalarga ega ishchilar yetishmayapti.⁷ Jahon iqtisodiyot forumining tadqiqotlarida “Kasblar va kelajak ishlari” yo'nalishida buning sababini o'rganish natijasida yashil ko'nikmalarning rivojlanishiga to'siq bo'layotgan bir nechta omillar o'rganilgan (1-rasm).

Yashil iqtisodiyot aynan mehnat bozoridagi yashil ish o'rinlari uchun yashil ko'nikmalarning rivojlanishidagi kamchiliklarni alohida ko'rib chiqildi.

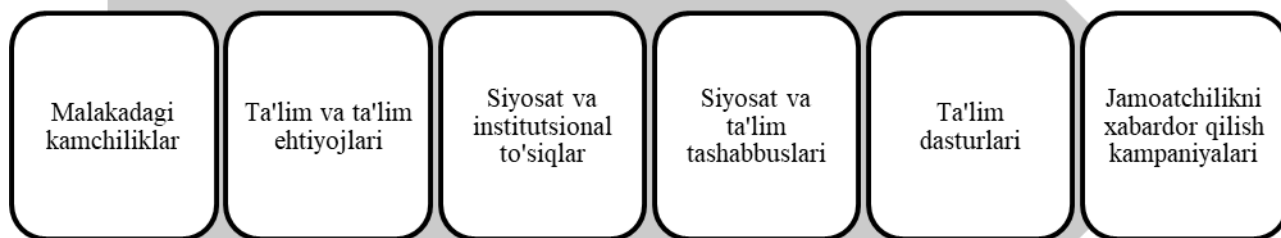
Malakadagi kamchiliklar. Aniq iqtisodiy foydalarga qaramay, yashil ko'nikmalarni rivojlantirishda jiddiy muammolar mavjud. Ko'nikmalardagi bo'shliqlar asosiy to'siq bo'lib qolmoqda, ko'plab tarmoqlar zarur yashil kompetensiyalar bilan jihozlangan malakali mutaxassislarning etishmasligiga duch kelmoqda. Kasbiy ta'limni rivojlantirish bo'yicha Yevropa markazi (CEDEFOP, 2018) ma'lumotlariga ko'ra, qayta tiklanadigan energiya va energiya samaradorligi sohalarida malaka etishmasligi ayniqsa keskin.⁸

⁵ UNEP (2011). "Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication."

⁶ Horbach, J., Rammer, C., & Rennings, K. (2012). "Determinants of eco-innovations by type of environmental impact — The role of regulatory push/pull, technology push and market pull." Ecological Economics.

⁷ Jobs and the future of work. World economic forum report

⁸ CEDEFOP (2018). "Skills for green jobs: an update."

1-rasm. Yashil ko'nikmalarni rivojlantirishdagi qiyinchiliklar⁹

Ta'lim va ta'lim ehtiyojlari. Mavjud ta'lim infratuzilmasi ko'pincha yashil ko'nikmalarni etarli darajada qamrab olmaydi, bu esa o'quv rejalari va o'quv dasturlarini jiddiy yangilashni talab qiladi. Le Blanc (2015) kelajak ishchi kuchini yashil iqtisodiyot uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlash uchun barcha darajadagi ta'limga barqarorlikni integratsiya qilish zarurligini ta'kidlaydi.¹⁰

Siyosat va institutsional to'siqlar. Siyosat va institutsional to'siqlar yashil ko'nikmalarni rivojlantirish va joylashtirishga to'sqinlik qilishi mumkin. Ta'lim va ta'lim dasturlarini rag'batlantirish, tartibga solish va qo'llab-quvvatlash orqali yashil ko'nikmalarni rivojlantirish uchun samarali siyosat asoslari muhim ahamiyatga ega (OECD, 2011).¹¹

Siyosat va ta'lim tashabbuslari. Hukumatlar va ta'lim muassasalari yashil ko'nikmalarni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ko'nikmalardagi kamchiliklarni bartaraf etish va yashil ko'nikmalarni rivojlantirishga ko'maklashish uchun turli xil siyosat va ta'lim tashabbuslari amalga oshirildi:

Siyosat asoslari. Milliy va xalqaro siyosat asoslari barqaror amaliyotlarni ilgari surish va yashil ish o'rinlarini yaratish uchun muhim ahamiyatga ega. Misol uchun, Yevropa Ittifoqining Yashil kelishuvi 2050 yilga kelib iqlim betarafligiga erishishda yashil ko'nikmalar muhimligini ta'kidlaydi (Yevropa Komissiyasi, 2019).¹²

Ta'lim dasturlari. Yashil ko'nikmalarga qaratilgan ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va targ'ib qilish juda muhimdir. Bu rivojlanayotgan yashil

⁹⁹ Muallif tomonidan shakllantirilgan

¹⁰ Le Blanc, D. (2015). "Towards integration at last? The sustainable development goals as a network of targets." Sustainable Development.

¹¹ OECD (2011). "Towards green growth: Monitoring progress – OECD Indicators."

¹² European Commission (2019). "The European Green Deal."

sanoat ehtiyojlarini qondirish uchun mo'ljallangan kasbiy ta'lim, oliy ta'lim va uzluksiz kasbiy rivojlanishni o'z ichiga oladi (YUNESKO, 2017).¹³

Jamoatchilikni xabardor qilish kompaniyalari. Yashil ko'nikmalarning afzalliklari va yashil iqtisodiyotdagi imkoniyatlar haqida xabardorlikni oshirish juda muhimdir. Jamoatchilikni xabardor qilish kompaniyalari odamlarni yashil martabaga jalb qilishga yordam beradi va barqarorlik uchun umrbod ta'limni rag'batlantiradi (XMT, 2018).

Tahlil va natijalar

Yashil ish o'rinlari Yevropa iqtisodiyotidagi eng tez o'sayotgan va eng barqaror ish o'rinlaridan biridir. Masalan, quyosh energiyasi o'n yillik oxirigacha Yevropaning asosiy energiya manbaiga aylanadi. Bu 2050 yilga kelib butun Yevropa bo'ylab 4 million ish o'rni yaratilishiga olib kelishi mumkin.

AQSHda yashil ish o'rinlari 2030-yilga borib 24 millionga yetishi kutilmoqda, bu 2030-yilga kelib AQSHdagi umumiy ish o'rinlarining 14 foizini tashkil qiladi. Prezident Jo Bayden 2022-yil avgust oyida inflyatsiyani pasaytirish to'g'risidagi qonunni imzolaganidan beri butun dunyo bo'ylab 100 000 dan ortiq toza energiya bo'yicha ish o'rinlari yaratildi.

Yevropa Ittifoqining binolarda energiya samaradorligini oshirish va ular iste'mol qiladigan qazib olinadigan yoqilg'i miqdorini kamaytirishga bo'lgan intilishi 2030 yilga borib birgina energetika va isitish sohasida 160 000 ish o'rni yaratishi mumkin. Biroq, malakalar taqchilligini hisobga olgan holda, bu lavozimlarni kim egallashi haqida savol tug'iladi.¹⁴ Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) ma'lumotlariga ko'ra, agar to'g'ri siyosat yo'lga qo'yilgan bo'lsa, yashilroq iqtisodiyotga o'tish 2030-yilga kelib butun dunyo bo'ylab 24 million yangi ish o'rni yaratishi mumkin. Qayta tiklanadigan energiya manbalari bo'yicha ish o'rinlari: Qayta tiklanadigan energiya bo'yicha xalqaro agentlik (IRENA) 2019-yilda qayta tiklanadigan energiya dunyo bo'ylab 11,5 million kishini ish bilan ta'minlagani va bu raqam 2030-yilga kelib 30 millionga yaqinlashishi kutilmoqda. Yashil ko'nikmalarni ishchi kuchiga integratsiyalashuvi barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu bo'lim turli sohalarda yashil ko'nikmalarning ahamiyati va ta'siri bo'yicha tadqiqotimiz natijalari va tahlilini taqdim etadi. Topilmalar so'rovlar natijalarining miqdoriy ma'lumotlari va soha mutaxassislarining sifatli tushunchalariga asoslanadi. Tadqiqotdan shu ma'lum bo'ldiki, yashil ko'nikmalar quyidagilarga yordam beradi:

-Ifloslanishni kamaytirish va tabiiy resurslarni boshqarishni yaxshilash orqali aholi salomatligini yaxshilas;

-Yangi va rivojlanayotgan yashil sanoatlarda ish o'rinlarini yaratish orqali ijtimoiy tenglikni oshirish;

¹³ UNESCO (2017). "Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives."

¹⁴ World economic forum report. Jobs and the future of work. Andrea Willige. Feb. 29. 2024 "Green job vacancies are on the rise – but workers with green skills are in short supply."

- Barqaror jamoalarni rag'batlantirish orqali hayot sifatini oshirish;

Mehnat bozoriga ta'sirini o'rganadigan bo'lsak yashil ko'nikmalarga talabning o'zishi mehnat bozorida taklifning o'sishidan bir necha barobar ustun ekanligini ko'rishimiz mumkin.

2-jadval

Talabning yashil ish ko'nikmalaridan ustunligi¹⁵

Yashil ko'nikmalarga talabning o'sishi taklifning o'sishidan ustunligi (2022-2023 yil oralig'ida)	
+12.3% Yashil iste'dodlarning ishchi kuchidagi ulushi	+22.4% Kamida bitta yashil ko'nikma talab qilinadigan ish e'lonlari ulushi

Bundan biz yashil iqtisodiyot va mehnat bozoridagi ahvolni tahlil qilish va raqobatni tarribga solish kerak ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Yashil iqtisodiyotga o'tish turli sohalarda yangi malakalar to'plamiga talabni kuchaytirmoqda. O'sishning asosiy 3 ta yo'nalishlari mavjud. Ularni sanab o'tadigan bo'lsak qayta tiklanadigan energiya bu quyosh, shamol va boshqa qayta tiklanadigan texnologiyalar bo'yicha ko'nikmalarga yuqori talab birinchi yo'nalish hisoblanadi. Keyingisi esa energiya samaradorligi hisoblanib, binolarni qayta jihozlash va energiya tejaydigan tizimlarni loyihalash bo'yicha ekspertiza tushuniladi. So'ngi yo'nalish barqaror qishloq xo'jaligi. Unda organik dehqonchilik, permakultura va barqaror erni boshqarishda bilimlarning ahamiyatini oshirish kabi islohatlar amalga oshirish tushuniladi. Mehnat bozorida yashil ko'nikmalarni o'rganishdagi kamchiliklar va qiyinchiliklarga kelsak, yashil ko'nikmalarga bo'lgan talab ortib borayotganiga qaramay, bir qator muammolarga duch kelishimiz mumkin. Ular quyidagilardan iborat:

- zarur yashil ko'nikmalarga ega bo'lgan mutaxassislarning yetishmasligi.

- mavjud ta'lim dasturlari yashil ko'nikmalarni etarli darajada qamrab olmasligi mumkin, bu esa o'quv dasturlari va o'quv tashabbuslarini yangilashni talab qiladi.

- ish beruvchilar ham, xodimlar ham yashil ko'nikmalarning ahamiyati va ular taqdim etadigan imkoniyatlardan xabardor bo'lmasligi mumkin.

Hukumatlar va ta'lim muassasalari yashil ko'nikmalarni targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi (3-jadval).

¹⁵ LinkedIn 2024. Jobs and the future of work. World economic forum report
<https://www.weforum.org/agenda/2024/02/green-jobs-green-skills-growth/#:~:text=Demand%20for%20green%20skills%20outpaces,as%20quickly%2C%20at%2022.4%25.>

Yashil ko'nikmalarni targ'ib qilish vositalari.¹⁶

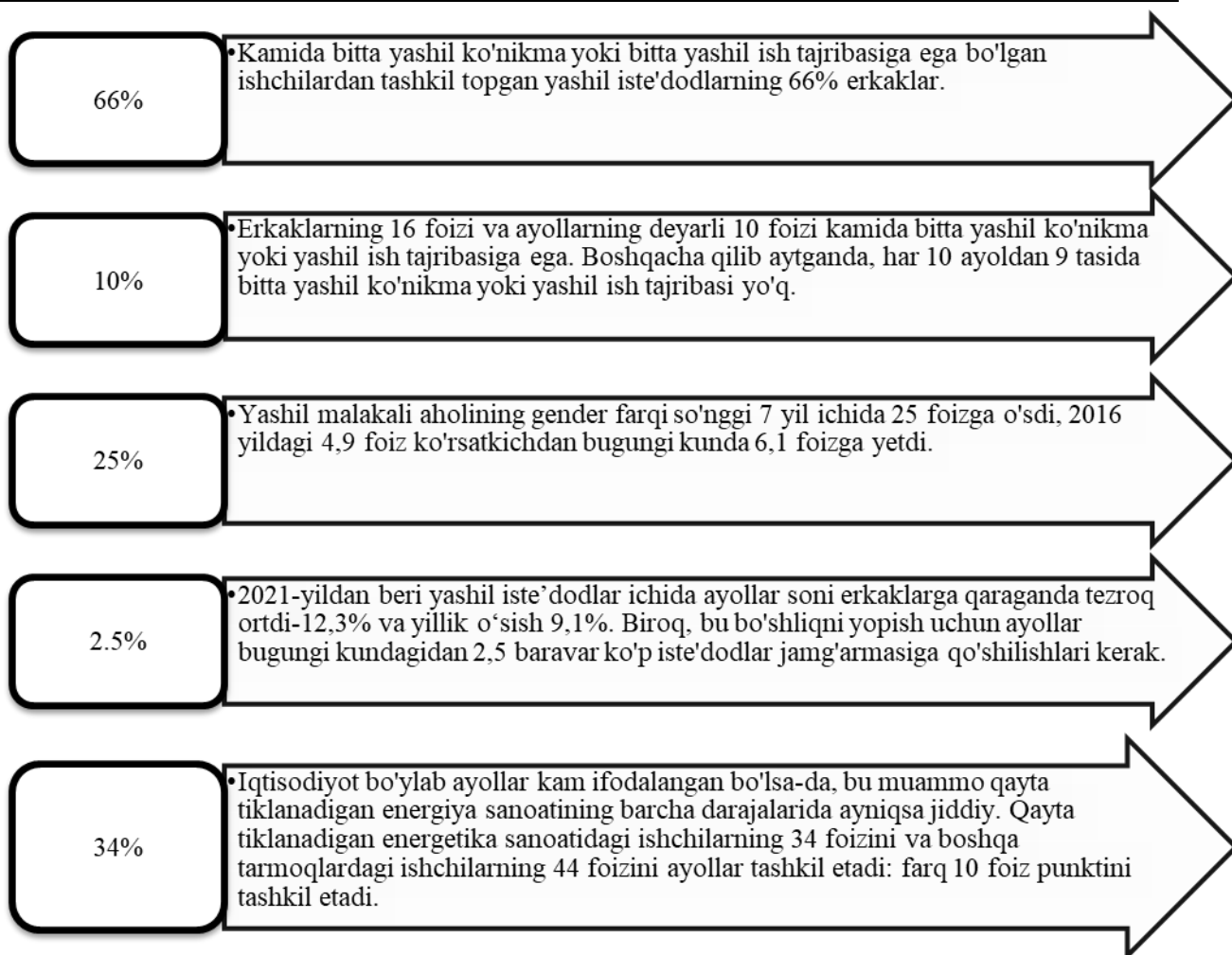
Siyosat asoslari:	○ Barqaror amaliyotlarni va yashil ish o'rinlarini yaratishni rag'batlantiradigan siyosatlarni amalga oshirish.
Ta'lim dasturlari:	○ Yashil ko'nikmalarga, jumladan, kasbiy tayyorgarlik, oliy ta'lim va uzluksiz kasbiy rivojlanishga qaratilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish va targ'ib qilish.
Aholini xabardor qilish kampaniyalari:	○ Yashil ko'nikmalar va yashil iqtisodiyotdagi imkoniyatlarning afzalliklari haqida xabardorlikni oshirish.

Yashil ko'nikmalar turli sohalarda atrof-muhitning izlarini kamaytirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu amaliyotlarni qo'llab-quvvatlash orqali yashil ko'nikmalar sanoat faoliyatining atrof-muhitga salbiy ta'sirini yumshatishga yordam beradi va barqaror rivojlanishning umumiy maqsadiga hissa qo'shadi. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va barqaror rivojlanishni rag'batlantirish uchun butun dunyo bo'ylab barqaror amaliyotga o'tish davrida yashil ko'nikmalar bugungi mehnat bozorida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu ko'nikmalarni birlashtirish muhim ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy imtiyozlarga erishish uchun muhimdir.

Yashil ko'nikmalarning ishchi kuchiga integratsiyalashuvi yashil iqtisodiyotning o'sishini qo'llab-quvvatlaydi. Asosiy iqtisodiy foyda ish o'rinlari yaratish, xarajatlarni tejash, raqobat ustunligi, iqtisodiy diversifikatsiyadir. Bunda qayta tiklanadigan energiya, barqaror qurilish va ekoturizm kabi rivojlanayotgan tarmoqlarda yangi imkoniyatlari, energiyani tejaydigan jarayonlar orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish, barqaror amaliyotlarni qabul qiluvchi korxonalar uchun bozor raqobatbardoshligini oshirish va qayta tiklanmaydigan resurslarga bog'liqlikni kamaytirish va barqaror texnologiyalarda innovatsiyalarni rag'batlantirish kabilar kiradi.

Yashil iqtisodiyot va yashil ko'nikmalarni oshirish doirasida O'zbekiston respublikasida ham kata islohatlar joriy qilish arafasida turibti. Respublikada yashil sanoat va yashil ish o'rinlari, ko'nikmalar o'rganila boshlandi. Shu qatorda davlatimiz rahbarining 2023-yil 16-fevraldagi qarori bilan joriy yil 1-apreldan aholiga quyosh panellari orqali ishlab chiqarilgan elektr energiyasining har bir kilovatt-soatiga 1000 so'mdan subsidiya berilishi rejalashtirilayotgani ham yashil iqtisodiyotga va ekologiyaga e'tibor kuchayayotganidan darak beradi.

¹⁶ Muallif tomonidan shakllantirilgan

2-rasm. Yashil iqtisodiyotdagi yashil ko'nikmalarga doir asosiy ko'rsatkichlar.¹⁷

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan amalga oshirilayotgan ishlar, xususan, “Yashil makon” loyihasi doirasida Orol dengizi tubini va hududlarni ko'kalamzorlashtirish, qayta tiklanadigan energiya manbalari ulushini oshirish, Parij kelishuvi majburiyatlarini bajarish, uglerod neytralligiga erishish, iqlim o'zgarishiga moslashish, uning oqibatlari va xatarlarini yumshatish bo'yicha amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ishlar bilan tanishildi.

Xulosa

Tadqiqot yakunida shu ma'lum bo'ldiki, yashil ko'nikmalar barqaror rivojlanishni ta'minlash va XXI asrning ekologik muammolarini hal qilish uchun zarurdir. Yashil ko'nikmalarni mehnat bozoriga integratsiyalash orqali iqtisodlar yanada barqarorlik, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy farovonlikka erishishlari mumkin. Yashil kelajakka muammosiz o'tishni ta'minlash uchun siyosatchilar, o'qituvchilar va sanoat rahbarlari yashil ko'nikmalarni targ'ib qilish va rivojlantirishda hamkorlik qilishlari shart. Ushbu birgalikdagi sa'y-

¹⁷ LinkedIn 2024. Jobs and the future of work. World economic forum report

harakatlar hozirgi va kelajak avlodlarga foyda keltiradigan barqaror iqtisodiyot uchun mustahkam asos yaratishga yordam beradi.

Shuni ta'kidlash lozimki yashil ko'nikmalar O'zbekiston respublikasi uchun ham juda kata ahamiyat kasb qilib uning targ'ib qilish yo'llari va islohatlar sonini oshirishimiz lozim. Bu o'z navbatida yurtimizda ifloslanishni kamaytirish va tabiiy resurslarni boshqarishni yaxshilash orqali aholi salomatligini yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, yangi va rivojlanayotgan yashil sanoatlarda ish o'rinlarini yaratish va barqaror jamoalarni rivojlantirish orqali hayot sifatini yaxshilash orqali ijtimoiy tenglikni oshiradi. Aniq imtiyozlarga qaramay, yashil iqtisodiyotga o'tish bir qator muammolarga duch keladi: O'zbekistonda siyosat va institutsional to'siqlar mavjudligi, me'yoriy qo'llab-quvvatlashning yetarli emasligi va ish beruvchilar va xodimlarning yashil ko'nikmalarning ahamiyati haqida xabardorlik darajasi pastligi ushbu muommolardan biri. Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

-Malakadagi kamchiliklarni bartaraf etish: Yashil ko'nikmalarga qaratilgan maqsadli o'qitish va ta'lim dasturlarini ishlab chiqish.

-Siyosatni qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish: Barqaror amaliyotlar va yashil ish o'rinlari yaratishni rag'batlantiradigan mustahkam siyosat asoslarini amalga oshirish.

-Ogohlikni oshirish: Ommaviy kampaniyalar orqali yashil ko'nikmalarning ahamiyati va ular taqdim etadigan imkoniyatlar haqida xabardorlikni oshirish.

Yashil ko'nikmalarni rivojlantirish va targ'ib qilish siyosatchilar, o'qituvchilar va sanoat rahbarlarining birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab qiladi. Birgalikda ishlash orqali ular barqaror va barqaror iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashga qodir malakali ishchi kuchini yaratishni ta'minlashi mumkin. Bunday hamkorlik iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga, samaradorlikni oshirishga va global ekologik muammolarga qarshi inklyuziv rivojlanishga yordam beradi. Yashil ko'nikmalar nafaqat mehnat bozorining tarkibiy qismi, balki barqaror rivojlanishga erishishning asosiy elementidir. Ushbu ko'nikmalarni turli sohalarda o'zlashtirish ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlarga olib keladi va yanada yashil va barqaror kelajakka yo'l ochib beradi. Barcha manfaatdor tomonlar yashil ko'nikmalarning muhimligini tan olishlari va ularni ishchi kuchiga integratsiya qilish, barcha uchun barqaror va farovon kelajakni ta'minlash uchun faol qadamlar qo'yishlari juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. CEDEFOP (2012). "Green skills and environmental awareness in vocational education and training."
2. CEDEFOP (2018). "Skills for green jobs: an update."
3. European Commission (2019). "The European Green Deal."

4. Horbach, J., Rammer, C., & Rennings, K. (2012). "Determinants of eco-innovations by type of environmental impact — The role of regulatory push/pull, technology push and market pull." *Ecological Economics*.
5. ILO (2018). "World Employment and Social Outlook 2018: Greening with jobs."
6. Le Blanc, D. (2015). "Towards integration at last? The sustainable development goals as a network of targets." *Sustainable Development*.
7. OECD (2011). "Towards green growth: Monitoring progress – OECD Indicators."
8. Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). "Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship." *Journal of Economic Perspectives*.
9. UNEP (2011). "Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication."
10. UNESCO (2017). "Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives."
11. World economic forum report. Jobs and the future of work. Andrea Willige. Feb. 29. 2024 "Green job vacancies are on the rise – but workers with green skills are in short supply."

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz